

– *droguero, lamparista – lamparero, titerista – titerero, cimbalista – cimbaler; darvinista – darviniano, mahometista – mahometano* и др. На наш взгляд, наличие данных суффиксально-синонимичных пар обусловлено схожими словообразовательными функциями данных суффиксов. Слова могут отличаться стилистически (существительные на *-ero/-era* при наличии суффиксального синонима на *-ista* могут иметь негативную оценку) и семантически, но часто могут быть и абсолютными синонимами, что не характерно, например, для литературного русского языка.

Анализируя состав существительных на *-ism(-ista)* в русско-испанских и испано-русских словарях, отметим, что около 30 % испанских слов может переводиться существительными на *-ism* в русском языке. Все они этимологически восходят к иноязычной лексике. При переводе русских существительных около 60 % имеют соответствующую пару на *-ista*, что логически объяснимо, т.к. данный суффикс не имеет такой явной зависимости от происхождения производящей основы.

Таким образом, можно отметить, что образование существительных на *-ism(-ista)* в русском и испанском языках имеет гораздо больше совпадений, чем отличий, несмотря на то, что это языки разных групп и что история появления данных существительных также различна.

ЛИТЕРАТУРА

- Крысин, Л.П.* Иноязычные слова в современном русском языке / Л.П. Крысин. – М., 1968. – 220 с.
- Мокиенко В.М.* Большой словарь русского жаргона / В.М. Мокиенко – СПб.: Норинт, 2001. – 340 с.
- Real Academia Española.* Diccionario De La Lengua Española [Электронный ресурс] / Real Academia Española. – Режим доступа: <http://www.rae.es/rae.html>
Дата доступа: 01.02.2012.
- Mervyn, F. L.* Formación de las palabras en español [Электронный ресурс] / F.L. Mervyn. – Режим доступа: http://books/google.by/books/Formaci%C3%B3n_de_palabras_en_espa%C3%B1ol.html?id=b05dAAAAMAJ&redir_esc=y. – Дата доступа: 01.02.2012.

А.А. Мачалава
ГрДУ ім. Я. Купалы

НАЙМЕННІ АСОБЫ ПАВОДЛЕ ТАПАНІМІЧНА-ЭТНІЧНАЙ ПРЫНАЛЕЖНАСЦІ

Класіфікацыя найменняў асобы паводле тапанімічна-этнічнай прыметы выклікае пэўныя цяжкасці. У мовазнаўстве не існуе агульнага погляду наконт семантычных межаў гэтай групы найменняў.

Даведнікі па англійскай мове звычайна падаюць разам назвы асобы, якія належаць “да пэўных этнічных і рэгіянальных груп”. Л.М. Шакун сцвярджае, што ў беларускай мове “у групе назваў асоб вылучаюцца падгрупы назоўнікаў, што абазначаюць асобу з улікам яе паходжання, нацыянальнасці, месца жыхарства” [Шакун 1978: 110]. С.В. Сілінскі вылучае тры семантычныя групы назоўнікаў, якія называюць асобу паводле нацыянальнай, расавай адзнакі і паводле месца жыхарства, і разглядае іх у межах аднаго семантычнага поля, таму што ў аснову іх дэнатацыі пакладзены ўзаемазвязаныя прыметы ‘нацыянальнасці’ і ‘месца жыхарства’ [Сілінскі 1995: 83].

Гэта звязана, з аднаго боку, з тым, што большасць назваў этнасаў пакладзена ў аснову назвы краіны і, як вынік, супадае з назвай асобы паводле прыналежнасці да краіны. З іншага боку, назвы з семай ‘прадстаўнік тапанімічна-этнічнай супольнасці’ – нешматлікія, што абумоўлена ўнармаванасцю толькі часткі найменняў асобы паводле прыналежнасці да пэўнай этнічнай групы. Так, Н.І. Мігірына звяртае ўвагу на неабходнасць стварэння спецыяльнага тэматычнага слоўніка, што мог бы досыць поўна ахарактарызаваць расава-этнічную тэрміналогію, якая мае дзiesiąткі тысяч адзінак [Мігірына 1980: 69]. Большасць з даследаваных назваў складаюць аднаслоўныя найменні, але сустракаюцца і неаднаслоўныя тыпу *крымскі татарын, паволжскі немец*. Тут на вонкавым узроўні відавочны падзел паняцця на асобныя семы ‘паходжанне’, ‘нацыянальнасць’ (*татарын, немец*) і ‘месца жыхарства’, ‘жыхар’ (*крымскі, паволжскі*). У англійскай мове гэты падзел бачны ў лексемах *Afro-American, Polish Gipsy*: ‘нацыянальнасць’, ‘паходжанне’ (*Afro, Gipsy*) і ‘месца жыхарства’ (*American, Polish*).

Назвы асобы паводле тапанімічна-этнічнай прыналежнасці выразна падзяляюцца на тыя, што абазначаюць асобу-прадстаўніка племені, народнасці, нацыі.

Існаванне назваў асобы, якія выступаюць у якасці матывавальнай базы для назвы краіны сведчыць аб больш шчыльнай сувязі наймення асобы з паняццем ‘этнос’, чым ‘месца жыхарства’. Прыклады назваў этнасаў – матывавальных для назваў асоб паводле прыналежнасці да краіны (*mai (маец) – Тайланд – тайландзец, Lett – Latvia – Latvian*) вызначаюцца як у беларускай, так і ў англійскай мовах. На карысць прапанаванай канцэпцыі ўзаемазалежнасці значэнняў ‘жыхар’ і ‘прадстаўнік этнічнай супольнасці’ і першаснасці тапанімічна-этнічнай прыналежнасці сведчыць і магчымасць далучэння прыметніка, які ўдакладняе этнічную намінацыю для стварэння намінацыі паводле месца жыхарства (*немец – баварскі, паволжскі*).

Намінацыі паводле прыналежнасці да этнічнай супольнасці,

зафіксаваня ў слоўніках, нешматлікія, аднак у народнай мове бытуе значная колькасць адзінак, што называюць асобу паводле прыналежнасці да этнасу, часам з пеяратаўным адценнем. Н.І. Мігірына зазначае, што прадстаўнікі этнічнай супольнасці называюцца па якасных характарыстыках – уласцівасцях фізічнага тыпу (*белыя, чорныя, чырвонаскурыя, жоўтыя*), аднак яна падкрэслівае, што ў тлумачальных слоўніках фіксуецца толькі невялікая частка гэтай лексікі [Мігірына 1980: 14].

У апошнія часы, асабліва ў англійскамоўных краінах, вельмі распаўсюджана паняцце ‘палітычнай карэктнасці’ (*political correctness*), згодна з якім падзел людзей паводле этнічнай прыметы з’яўляецца дыскрымінацыяй. У выніку гэтага працэсу словы тыпу *black, Negro* замяняюцца на нейтральныя *Afro-American*. Назвы асобы, што належаць да афіцыйнага стылю ў значнай колькасці выпадкаў матывуюцца тапонімамі, таму даследаваныя назвы асобы па прыналежнасці да этнічнай супольнасці мэтазгодна лічыць тапанімічна-этнічнымі найменнямі.

Найменні асобы паводле прыналежнасці да племені

Лексіка-семантычны разрад назваў паводле прыналежнасці да племені размяжоўваецца ў нашым даследаванні з назвамі народнасцей і народаў на падставе агульнапрынятай градацыі этнічных супольнасцей [Агеева 2002: 277]. Найменні асобы паводле прыналежнасці да племені называюць як прадстаўніка групы плямёнаў (*балт, скиф, Pict, Celt*), так і прадстаўніка асобнага племені (*драўлянін, ліцвін, Scot*). Намінацыі паводле прыналежнасці да племені пераважна бессуфіксальныя ў беларускай (*булгар, белг, волах, драгувін*) і ў англійскай (*Gott, Gunn, Gall*) мовах. Пры сінхранічным падыходзе большасць назваў гэтага лексіка-семантычнага разраду адносіцца да бессуфіксальных. Пры этымалагічным разглядзе назваў у беларускай мове можна вылучыць групы найменняў з суфіксамі *-іч*: *крывіч, радзіміч*; *-ін*: *русін, мардвін*; *-ан-ін (-ян-ін)*: *віслянін, вальнянін*; *-ік*: *італік*; *-еу*: *германеу*. Назвы паводле прыналежнасці да племені старажытныя, нават калі раней яны і маглі быць матываванымі (што можна ў пэўнай ступені дапусціць у намінацыях тыпу *полавец, хазар, печанег, кіпчак*, а таксама матываваных уласнымі імёнамі найменнях *Seljuc, Nogai*), то сёння ўспрымаюцца як нематываваныя: *нагаеу – Nogai, кельт – Celt*. Англійскія суфіксальныя найменні *Briton, Iberian* маюць беларускія бессуфіксальныя адпаведнікі *брыт, ібер*, а двухслоўнае найменне з суфіксам *-(i)an Tamil Indian* мае адпаведнікам беларускае двухслоўнае *тамільскі індзеу* і пад. Беларускія намінацыі на *-іч* (*крывіч, радзіміч, дрыгавіч*) у англійскай мове традыцыйна перадаюцца метадам транслітарацыі і трансфанацыі: *Kryvich,*

Radzimich, Dryhavich, аднак ў некаторых лексікаграфічных крыніцах падаюцца адпаведнікі і з суфіксам *-an Kryvichans*. Англійскія назвы пляменаў *атапаскі, апачы, наваха* і інш. падаюцца толькі ў форме множнага ліку.

Відавочна, што большасць намінацый гэтага лексіка-семантычнага разраду страціла з часам сваю матываванасць, акрамя гэтага, нерэгулярныя марфемы не падлягаюць універсальным моўным законам афармлення намінацый і таму пры запазычанні становяцца бессуфіксальнымі. Гэтымі фактарамі і выклікана пераважна бессуфіксальнае афармленне назваў асобы паводле прыналежнасці да племені.

Найменні асобы паводле прыналежнасці да народнасці

Намінацыі лексіка-семантычнага разраду найменняў асобы паводле прыналежнасці да народнасці (народа) абазначаюць як прадстаўніка асобнай народнасці (народа) – *марыец, уйгур*, так і групы народнасцей (народаў) – *індыец, бербер, лаосец*. Найменні асобы паводле прыналежнасці да народнасці (народа) характарызуюцца рознай ступенню стабільнасці сувязі з геафізічным аб'ектам або адміністрацыйнай часткай, замацаванасці за пэўнай тэрыторыяй. Так, *майоры* – карэннае насельніцтва Новай Зеландыі, *маньджур*, *Манчжур* – карэннае насельніцтва Кітая, *маніпур*, *Маніпурі* – народ у Індыі, *малагасійцы (мальгашы)* – народ, асноўнае насельніцтва Мадагаскара, *суахілі, Свахілі* – народ у Танзаніі і Мазамбіку, *караім, Караітэ* – народ, які пражывае ў Польшчы, Ліцве, Украіне. Адзначым, што значная частка назваў народнасцей (народаў) не замацавана за пэўнай тэрыторыяй: напрыклад, абагульненыя этнічныя назвы (*яўрэі, Jews* – супольнасць народнасцей, *малайцы, Malay* – абагульненая назва народаў Азіі, якія размаўляюць на мовах інданезійскай групы). Вызначаюцца асаблівасці спалучальнасці намінацый паводле прыналежнасці да народнасці (народа) з удакладняльнікам 'месца пражывання': *аварцы, Аваріан* пражываюць у Дагестане і Азербайджане, *нагайцы, Nogai* – у Стаўрапольскім краі, Дагестане і Інгушэціі, *гагаузы* – у Малдавіі, Украіне, Балгарыі, аднак назва ў моўнай форме не пашыраецца.

Найменні асобы паводле прыналежнасці да нацыі

Намінацыі гэтага лексіка-семантычнага разраду даволі мабільныя, таму што этнасы імкнуцца да стварэння асобнай краіны або адміністрацыйнай часткі (намінаванай ад этнасу), што можа ўплываць на спосабы афармлення намінацый паводле прыналежнасці да нацыі пры далучэнні семы 'месца пражывання'. Так, этнічная назва *малдаванін* захавалася ў беларускай мове, а ў англійскай мове змена назвы краіны з *Moldavia* на *Moldova* прыводзіць да замены назвы

жыхара краіны і прадстаўніка нацыі з *Moldavian* на *Moldovan*. Адным з патрабаванняў да існавання нацыі з’яўляецца агульнасць тэрыторыі, таму часта намінацыя паводле тапанімічна-этнічнай прыметы супадае з назвай жыхара краіны, аднак некаторыя найменні асобы не суадносяцца з назвамі жыхароў асобных краін, аднак адносяцца да назваў прадстаўнікоў нацыі: *абхаз, абхазец – Abhaz, Abhazian, каракалпак – Karakalpak*. Шэраг назваў асобы паводле прыналежнасці да нацыі ўдакладняецца пры стварэнні намінацыі паводле месца жыхарства: *карэец – жыхар Паўночнай (Паўднёвай) Карэі, North (South) Koreans*.

Найменні гэтага лексіка-семантычнага разраду знаходзіцца пад значным уплывам экстралінгвістычнага фактара, прыкладам чаго службыць лексема беларус, якая ў беларускай мове захоўвалася незалежна ад назвы краіны, а ў англійскай змянялася: *Byelorussia → Byelorussian, Belarus → Belarusian*, што звязана з тэндэнцыяй англійскай мовы да ўтварэння назвы жыхара ад назвы краіны. Гэта тэндэнцыя агульнасусветная і звязаная, побач з іншымі фактарамі, з нежаданнем падкрэсліваць нацыянальнасць – паходжанне асобы, а толькі (яго ці яе) прыналежнасць да краіны.

Такім чынам, бессуфіксальнае афармленне намінацый асобы ў абедзвюх мовах выклікана тэндэнцыяй да запазычвання нескланяльнай назвы племені, народнасці (*дакота – Dakota, комі – Komi, крывічы – Kryvichi, майя – Maya*), якія, як правіла, падаюцца з лінгвакраіназнаўчымі каментарыямі. Іншую групу складаюць скланяльныя назоўнікі – назвы народаў (*славак – Slovak, чэх – Czech, грэк – Greek*), якія, відавочна, узніклі ад этнічнай саманазвы народа. У шэрагу выпадкаў беларуская бессуфіксальнае найменне асобы паводле прыналежнасці да краіны ў англійскай мове мае суфіксальны адпаведнік (*румын – Romanian венгр – Hungarian, перс – Persian*), што тлумачыцца розніцай у матывавальнай базе: англійская намінацыя ўтворана не ад саманазвы, а ад матываванага саманазвай наймення краіны: *Roman – Romania – Romanian*.

ЛІТАРАТУРА

- Агеева, Р.А.* Страны и народы: происхождение названий / Р.А. Агеева. – М.: Армада пресс, 2002. – 315 с.
- Беларуская мова: энцыклапедыя / рэдкал.: Б.І. Сачанка (гал. рэд.) [і інш.].* – Мінск: Беларус. энцыкл., 1994. – 653 с.
- Мигирин, Н.И.* Типы номинаций для обозначения статусов лица в современном русском языке / Н.И. Мигирин. – Кишинев: Штиинца, 1980. – 91 с.
- Силинский, С.В.* Речевая вариативность слова / С.В. Силинский. – СПб.: Изд-во С.-Петербурга. ун-та, 1995. – 128 с.